

Lise Öğrencilerinin Sigara İçme Davranışı ile İlgili Risk Algılamaları

Dr. Ayça UTKAN, Dr. Zühre SARI, Dr. Başak UĞURLU,
Dr. Mehmet SÜRMEĠ, Dr. Sinan ULUSOY, Dr. Dilek ASLAN

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, ANKARA

- ✓ Bu araştırmanın amacı Ankara'da Keçiören Bölgesi'nde bulunan bir Anadolu Lisesi'nde okuyan öğrencilerin (Hazırlık, Lise I ve II. sınıf) sigara içme davranışı ile ilgili "risk" kavramını algılama durumlarının değerlendirilmesidir. Kesitsel tipteki bu araştırmaya 497 öğrenci katılmıştır (Katılım Yüzdesi = 90.5). Bulgular: Araştırmaya katılan 497 öğrencinin %50.7'si erkek (n=252); %45.3'ü 16 yaşından küçüktür (n=225). Öğrencilerin yaş ortalaması 15.88(±0.93)'dir. Erkekler arasında sigara içme sıklığı %4.4 (n=11); kızlar arasında ise %0.4 (n=1) olarak bulunmuştur. Öğrencilerin sigara içmeyenler, sigara içenler ve sigara dumanından pasif olarak etkilenenler ile ilgili bazı öngörüler olmuştur. Öğrenciler sigara içen kişilerin sigara içmeyenlere göre ortalama 15 yıl daha az yaşayacağını; sigara dumanından pasif olarak etkilenenlerin ise sigara içmeyen kişilere göre ortalama 10 yıl daha az yaşayacağını ifade etmişlerdir. Sigara içen öğrencilerin sigaranın neden olduğu kısa ve uzun süreli sağlık etkileri ile ilgili algılarında farklılıklar olmuştur. Öğrencilerin bazıları solunum sistemi hastalıkları gibi kısa süreli etkilerin kendilerinde olabileceğini düşünmektedirler. Ancak bu durum uzun süreli ve kronik etkiler için farklılaşmıştır. Yaklaşık her üç öğrenciden birisi (%27.3) kendi bedenleri için akciğer kanserini bir tehlike olarak algılamamaktadırlar. Öğrencilerin sigara içme ile ilgili risk algıları yetersiz bulunmuştur. Okulda çalışan personel ile işbirliği içinde eğitim çalışmalarının rutin eğitim programları içine yerleştirilmesi önerilmektedir. **Anahtar kelimeler:** Sigara içmek, sıklık, risk algısı, adolesan

- ✓ **Risk Perception of High School Students About Smoking**
The objective of this study was to evaluate the smoking status and the perception of smoking of an Anatolian High School students (Prep, phase I and II) located in the area of Keçiören Primary Health Care Center, Ankara. Four hundred and ninety seven students participated in this cross-sectional study (Participation frequency=90.5). Fifty point seven percent of the 497 students were males (n=252), and 45.3% of them were younger than 16 years of age (n=225). The mean age of the students was 15.88(±0.93). The frequency of smoking was 4.4% among males (n=11), and 0.4% among females (n=1). Students were asked to predict about life expectancy of smokers, non smokers and passive smokers. Results revealed that smokers were expected to live on the average 15 years less as compared to the non-smokers. Similarly, the ones who were exposed to passive smoking were expected to live on the average 10 years less compared to the non-smokers. Perceptions of the smoker students about short and long term of health effects of smoking differed. Some of them thought that they were personally at risk for short-term effects of smoking such as respiratory diseases. The picture changed for the long-term and chronic hazardous effects of smoking. Almost one out of three students (27.3%) did not perceive lung cancer as a hazard for her/his body. The perception of the students about risks of smoking was found to be insufficient. Training programs for the students in collaboration with the school staff are recommended to be implemented to the routine curriculum. **Key words:** Cigarette smoking, frequency, risk perception, adolescent

GİRİŞ

Tütün tüketimi dünyada en önemli hastalık nedenleri arasında yer almaktadır⁽¹⁾. Günümüzde sık olarak tüketildiği bilinen tütün ürünlerinin başında sigara gelmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sigarayı dünyanın en hızlı yayılan ve en uzun süren salgını olarak tanımlamaktadır⁽²⁾.

Bugün dünyada yaklaşık 1.3 milyar kişi sigara içmektedir ve bu sayının 2025 yılına kadar 1.6 milyarın üzerinde olması beklenmektedir. Bu içicilerin %75-80'i düşük ve orta gelirli ülkelerdedir. Amerika kıtasında kişi başına ortalama sigara tüketiminde %1.7'lik düşme saptanmıştır. Bu azalmalara karşılık dünyanın birçok geri kalmış bölgesinde sigara içme sıklığı artma eğilimindedir⁽³⁾.

Sigaranın insanlar tarafından halen tüketilmekte olmasının bazı temel nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler arasında "risklerin bilincinde olmama" ve özellikle genç yaşlarda sigara içmeye başlayanlar için "risklerin bilinmesine rağmen bu bilgileri tam olarak değerlendirme kapasitesinde olmama yani risk algısına sahip olamama" yer almaktadır.

Risk, yapılan bir eylem sonucunda istenmedik bir durumla karşılaşma ihtimalidir. Risk algısı ise kişinin riskleri nasıl algıladığını yansıtan karmaşık bir kavram olup pek çok faktörden etkilenmektedir. Risk algısı bireylerin davranışlarının önemli bir belirleyicisi olup kişilerin öznel bilgileriyle ilintili olmayabilir⁽⁴⁾. Algının oluşması sadece kişisel faktörlere bağlı değildir. Sosyal ve çevresel etkenler de algı üzerinde rol oynar. Burada amaç bireyin kişisel algısı üzerinde rol oynayan kültürel ve bağlamsal etkenleri de gösteren bir model oluşturmaktır⁽⁵⁾. Risk algısı, kişinin hayatını pek çok değişik seviyelerde etkileyen dinamik bir süreçtir ve kişinin dışında gelişen olaylar risk algısını çok sayıda karmaşık yolla değiştirebilmektedir.

Dünyada bugüne kadar "tütün ürünleri kullanımında risk algısı" konusunda az sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların sonucunda hem tütün kullanan hem de kullanma-

yan gruplarda tütünün zararlarının belli bir düzeyde bilinmesine rağmen kişilerin bu riskleri içselleştirmedikleri, kendilerini bu risklerin dışında tuttukları gösterilmiştir⁽⁶⁾.

Türkiye'de de sigara tüketim sıklığı ile ilgili pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen bireylerin sigara içme davranışı ile ilgili "risk algılamaları" konusunda çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu nedenle bu çalışmada Ankara'da bir Anadolu Lisesi'nde okuyan Hazırlık, Lise I ve II. sınıf öğrencilerinin sigara içme durumları ve sigara içme davranışı ile ilgili risk algılamalarının araştırılması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma Ankara'nın Keçiören ilçesinde bulunan bir Anadolu Lisesinde yapılmıştır. Araştırmaya Hazırlık, Lise I ve II. sınıf öğrencileri dahil edilmiştir. Bu kapsamda okulda 549 öğrenci bulunmakta olup araştırma sırasında bu öğrencilerin 497'sine ulaşılmıştır (Katılım yüzdesi=90.5). Araştırma bu nedenle kesitsel tipte epidemiyolojik bir çalışmadır.

Araştırma Haziran 2005'te, gözlem altında anket yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Anket formu araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Anket formu ile ilgili ön deneme, Mayıs 2005 tarihinde araştırma grubuyla benzer özellikteki öğrenciler üzerinde toplanmıştır. Ön deneme sonrasında anket formunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Anket formu temel olarak dört bölümden ve 18 sorudan oluşmaktadır (Ek 1). Bu bölümler;

- 1- Sosyo-demografik bilgilere yönelik sorular
- 2- Kişisel bazı özellikler-alışkanlıklar ile ilgili sorular
- 3- Yakın çevrede sigara içilme durumu ile ilgili bazı bilgiler
- 4- Sigara içme davranışı ile bazı bilgiler ve "risk algı" durumları

Risk algılama durumunun değerlendirilmesi sırasında sadece sigara içen öğrencilere sorulan soruların yanısıra bütün öğrenciler için kurgulanan bir öykü üzerinden bazı sorular sorulmuştur.

Ek 1. Anket Formu

**..... LİSESİ HAZIRLIK, LİSE I, LİSE II ÖĞRENCİLERİNİN TÜTÜN VE
TÜTÜN ÜRÜNLERİNİ TÜKETİM DURUMLARI VE SİGARA İÇME DAVRANIŞI İLE İLGİLİ
RİSK ALGILAMALARI**

ANKET FORMU

Anket no:.....

Sevgili öğrenci arkadaşım,

Bu araştırmada ..... Lisesi'nde okuyan Hazırlık, Lise I ve II. sınıf öğrencilerinin tütün ve tütün ürünlerini tüketme durumlarının saptanması ve sigara içme ile ilgili risk algılama özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Anket sorularına verdiğiniz yanıtların doğruluğu, araştırmanın niteliği açısından çok önemlidir. Verdiğiniz tüm bilgiler saklı tutulacaktır. Katıldığınız için çok teşekkür ederiz.

Sınıf: .....

Şube: .....

Bölüm I- Sosyo-demografik bazı özellikler

- 1 Cinsiyetiniz nedir?: a) Erkek   b) Kız
2. Doğum tarihiniz nedir? : ...../...../.....(gün/ay/yıl)
3. Aile tipiniz aşağıdakilerden hangisi ile uyumludur?
  - a. Çekirdek aile (anne, baba ve kardeşlerin birlikte yaşadığı aile)
  - b. Geniş aile (Anne, baba, kardeşler, büyükanne, büyükbaba ve diğer birinci derece akrabaların birlikte yaşadığı aile)
  - c. Diğer (açıklayınız .....
4. Harçlık alıp almadığınızı belirtiniz.
  - a. Alıyorum (haftada kaç YTL alıyorsunuz, yazınız.....)
  - b. Almıyorum
  - c. Diğer (açıklayınız.....)
5. Gelir getiren bir işte çalışıp çalışmadığınızı belirtiniz.
  - a. Çalışmıyorum
  - b. Çalışıyorum (ne iş yaptığınızı açıklayınız.....)
6. Anne ve babanızın öğrenim durumu ile ilgili olarak aşağıdaki tabloda uygun kutucuğa (x) işareti koyunuz.

Öğrenim durumu	Anne	Baba
Okur-yazar değil		
Okur-yazar		
İlkokul mezunu		
Ortaokul mezunu		
Lise mezunu		
Üniversite/yüksek okul mezunu		

II) Bazı alışkanlıklar ile ilgili sorular

7. Beden eğitimi dersleri dışında spor yapıp yapmadığınızı belirtiniz.

- Hayır, hiç yapmıyorum.
- Evet, ara sıra yapıyorum (en çok hangi spor dalı ile ne sıklıkta uğraştığınızı yazınız .....
- Evet, düzenli olarak yapıyorum (en çok hangi spor dalı ile ne sıklıkta uğraştığınızı yazınız.....)

8. Hiç alkollü bir içecek içtiniz mi veya halen içiyor musunuz?

- Hayır, hiç içmedim.
- Evet, halen içiyorum
- Diğer (açıklayınız.....)

9. Hiç sigara içtiniz mi veya halen sigara içiyor musunuz?

- Hayır, hiç içmedim. (12. soruya geçiniz)
- Sadece denedim (12. soruya geçiniz)
- Evet, içtim, ancak ..... ay önce bıraktım.
- Evet, halen içiyorum
- Diğer (açıklayınız.....)

10. Ne kadar süredir sigara içiyorsunuz/içtiniz? .....ay/.....yıl

11. Günde kaç adet sigara içiyorsunuz/ içtiniz? .....adet

12. Sigara dışında herhangi bir tütün ürünü kullanıyor musunuz? Belirtiniz.

- Hayır
- Evet, nargile içiyorum ..... sıklıkta
- Evet, puro içiyorum ..... sıklıkta
- Evet, pipo içiyorum ..... sıklıkta
- Evet, tütün çiğniyorum ..... sıklıkta
- Diğer (açıklayınız.....)

Bölüm III-Yakın çevrede sigara içilme durumu ile ilgili bazı bilgiler

13. Yakın çevrenizdeki kişilerin sigara içme durumları (ilgili kutucuğa X işareti koyunuz)

	Sigara içme durumu				
	Hayır hiç içmez	Evet, sürekli içer, ama benim yanımda içmez	Evet, arasıra içer, ama benim yanımda içmez	Evet, sürekli içer (benim yanımda içer)	Evet, arasıra içer (benim yanımda içer)
Anne					
Baba					
Kardeşler					
Yakın arkadaşlar					
Öğretmenler					
Karşı cinsten arkadaş (flört)					
Diğer (açıklayınız.....)					

Bölüm IV- Sigara içme davranışı ile bazı bilgiler ve “risk algı” durumları

14. Aşağıda yazılı olan kısa bilgiyi okuduktan sonra ilgili soruları yanıtlayınız.

“Hayatları boyunca aynı yerde, aynı şartlar altında, aynı alışkanlıkları yaşamış ikiz kız kardeşlerden biri 20 yıl boyunca günde bir paket sigara içmiştir. Diğer kardeş hiç sigara içmemiştir.”

- Size göre sigara içen ikiz kız kardeş yaşına kadar yaşar?.....
- Size göre sigara içmeyen ikiz kız kardeş kaç yaşına kadar yaşar?.....
- Size göre sigara içmeyen ikiz kız kardeş sigara içenin yanında yaşarsa kaç yıl yaşar?.....

15. Size göre sigara içen kişilerde aşağıda belirtilen hastalıkların görülme olasılığı artar mı artmaz mı? *İlgili kutucuğa (X) işareti koyunuz.*

Sağlık sorunu	Artar	Bilmiyorum/ fikrim yok	Artmaz
İnme(felç)			
Görme bozukluğu			
Dişlerde sararma			
Diş eti hastalıkları			
Diş kayıpları			
Ağızda hoş olmayan koku			
Ağız kanseri			
Öksürük ve hapşırma artma			
Nefes darlığı			
Gırtlak kanseri			
Akciğer kanseri			
Kalp krizi			
Mide ülseri			
Mide kanseri			
Kısırlık, iktidarsızlık			
Cildin kırılganlığı			
Diğer(yazınız.....)			

SİGARA İÇMEYEN KİŞİLER İÇİN ANKET TAMAMLANMIŞTIR. KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ

SİGARA İÇEN KİŞİLER, LÜTFEN 16. SORUDAN DEVAM EDİNİZ.

16. Sigara içen birisi olarak aşağıda yazılı olan sağlık sorunlarından hangisinin/hangilerinin sizde ortaya çıkabileceğini düşünüyorsunuz? *İlgili kutucuğa (X) işareti koyunuz.*

Sağlık sorunu	Hayır bende bu hastalığın olacağını düşünmüyorum	Evet bende bu hastalık olabilir. (sizin için böyle bir olasılık aşağıda yazılı olanlardan hangisi ile daha uyumlu?)					
		A. Bir yıl içinde	B. Beş yıla kadar	C. 10 yıla kadar	D. 10 yıldan sonra	E. Diğer açıklayınız.....)	F. Fikrim yok/ bilmiyorum
İnme(felç)							
Görme bozukluğu							
Dişlerde sararma							
Ağızda hoş olmayan koku							
Ağız kanseri							
Öksürük ve hapsirmada artma							
Nefes darlığı							
Gırtlak kanseri							
Akciğer kanseri							
Kalp krizi							
Mide ülseri							
Mide kanseri							
Kısırlık, iktidarsızlık							
Ciltte kırışıklık							
Diğer(yazınız..... .....)							

17. Sigarayı bırakmak istiyor musunuz?

- 1) Evet (nedenini belirtiniz.....)
- 2) Hayır (nedenini belirtiniz.....)
- 3) Fikrim yok, bilmiyorum

18. Sigarayı bırakmayı hiç denediniz mi?

- 1) Evet bir kez denedim
- 2) Evet, birden fazla sayıda denedim
- 3) Hayır hiç denemedim

ANKET TAMAMLANMIŞTIR. KATLIDİĞİNİZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

Araştırmada veri girişi ve değerlendirmesi için SPSS 13.0 istatistiksel paket programı kullanılmıştır. Çalışmada bulgular düzenlenirken sıklık tabloları ve çapraz tablolar kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkiler ki kare testi veya Fisher'in kesin testi aracılığı ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 497 öğrencinin yaş ortalaması 15.88(±0.93)'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %50.7'si erkek (n=252); %49.3'ü ise kızdır (n=245). Öğrencilerin %45.3'ü 16 yaşından küçüktür. Öğrencilerin 463'ü (%93.2) aile tipini "çekirdek aile" olarak ifade etmiştir. Öğrencilerin sadece %1.8'i (n=9) gelir getiren bir işte çalışmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %42.8'i (n=176) haftada 20 YTL'nin altında harçlık alırken, %25.1'i (n=103) 20 YTL, %32.1'i ise (n=132) 20 YTL'nin üstünde harçlık almaktadır (Tablo I).

Erkek öğrencilerin %65.4'ü (n=165), kız öğrencilerin %76.8'i (n=188) sigarayı hiç denemediğini; erkeklerin %26.6'sı (n=67), kızların ise %22.0'ı (n=54) sigarayı sadece denediğini ifade etmiştir. Halen sigara içen 11 erkek öğrenci (%4.4) ve bir kız öğrenci (%0.4) bulunmaktadır (Tablo II).

Tablo III-V'de yer alan bulgular aşağıda yazılı olan öykü ile ilgilidir:

"Hayatları boyunca aynı yerde, aynı şartlar altında, aynı alışkanlıklar ile yaşamış ikiz kız kardeşlerden biri 20 yıl boyunca günde bir paket sigara içmiştir. Öbürü hiç sigara içmemiştir."

Erkek öğrencilerin %51.6'sı (n=158), kız öğrencilerin ise %65.8'i (n=160), sigara içen ikiz kız kardeş için yaşam süresini 55 yaş ve daha az olarak değerlendirmişlerdir. Öğrencilere sigara içmeyen ikiz kardeş ile ilgili görüşleri de sorulmuştur. Bu soruya grubun %49.9'u (n=245) "70 yaş ve daha az" yanıtı vermişlerdir. Sigara içmeyen ikiz kardeşin sigara içenin yanında yaşadığı takdirde öğrencilerin %54.7'si (n=268) "60 yıl ve daha az" yaşayacağını ifade etmişlerdir (Tablo III).

Öğrencilerin %71.7'si (n=352), sigara içen

kız kardeşin yaşamının sigara içmeyen kız kardeşin yaşam süresinden 15 yıl ve daha fazla süre kısaltacağını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %69.2'si (n=339) ise sigara içmeyen ancak sigara dumanından pasif olarak etkilenen kardeşin yaşam süresinin sigara içmeyen kardeşe göre en az 10 yıl daha kısa olduğunu belirtmişlerdir (Tablo IV).

Araştırmaya katılan sigara içmeyen öğrencilerin aktif sigara içiminin yaşam süresini 15 yıl ve üzeri azaltacağını belirtenlerin sıklığı (%72.7), sigara içen öğrencilerin aktif sigara içiminin yaşam süresini 15 yıl ve üzeri azaltacağını belirtenlerin sıklığından (%33.3) daha fazladır. Bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır (p=0.006).

Tablo I. Öğrencilerin sosyo-demografik bazı özellikleri.

Özellik	Sayı	%
Cinsiyet (n=497)		
Erkek	252	50.7
Kadın	245	49.3
Yaş grubu (n=497)		
<16	225	45.3
16	117	23.5
>16	155	31.2
Ortalama (±ss) = 15.88 (±0.93)		
Aile tipi (n=497)		
Çekirdek	463	93.2
Geniş	21	4.2
Parçalanmış	13	2.6
Öğrencilerin gelir getiren bir işte çalışma durumu (n=497)		
Çalışıyor	9	1.8
Çalışmıyor	488	98.2
Haftada alınan harçlık miktarı (YTL) (n=411)		
<20	176	42.8
20	103	25.1
>20	132	32.1
Ortalama (±ss) = 20.6 (±11.4)		

Tablo II. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sigara İçme Durumları ve İlgili Bazı Bilgiler.

Özellik	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sigara içme durumu (n=497)						
Hiç içmedim	165	65.4	188	76.8	353	71.1
Sadece denedim	67	26.6	54	22.0	121	24.3
Evet, içtim ancak bıraktım	9	3.6	2	0.8	11	2.2
Evet, halen içiyorum	11	4.4	1	0.4	12	2.4
İlk kez ne zaman sigara içtiği (ay) (n=18)						
<24	8	47.1	–	–	8	44.5
24	3	17.6	1	100.0	4	22.2
>24	6	35.3	–	–	6	33.3
Ortalama(±ss)=26.7(±16.8)						
İçilen sigara adedi (gün) (n=20)						
<10	10	55.6	–	–	10	50.0
10	2	11.1	1	50.0	3	15.0
>10	6	33.3	1	50.0	7	35.0
Ortalama(±ss)=10.7 (±7.9)						

Tablo III. Öğrencilerin, Cinsiyetlerine Göre Öyküde Yer Alan Bazı Durumlara İlişkin Görüşleri.

	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Durum 1* (n=491)						
<55	105	42.3	130	53.5	235	47.9
55	23	9.3	30	12.3	53	10.8
>55	120	48.4	83	34.2	203	41.3
Ortalama (±ss) = 54.5 (±11.6)						
Ortanca=55						
Durum 2** (n=491)						
<70	62	25.0	63	25.9	125	25.5
70	59	23.8	61	25.1	120	24.4
>70	127	51.2	119	49.0	246	50.1
Ortalama (±ss) = 73.9 (±12.3)						
Ortanca = 72						
Durum 3*** (n=490)						
<60	73	29.4	81	33.5	154	31.4
60	49	19.8	65	26.9	114	23.3
>60	126	50.8	96	39.6	222	45.3
Ortalama (±ss) = 61.4 (±11.8)						
Ortanca= 60						

*Öğrencilerin sigara içen ikiz kardeşin yaşam süresi ile ilgili görüşleri

** Öğrencilerin sigara içmeyen ikiz kardeşin yaşam süresi ile ilgili görüşleri

*** Öğrencilerin sigara içmeyen ikiz kardeşin, sigara içenle aynı evde yaşaması halinde yaşam süresi ile ilgili görüşleri

Tablo IV. Öğrencilerin Aktif Sigara İçicisi Kardeş ile Sigara Dumanından Pasif Olarak Etkilenen Kardeşin Yaşam Süreleri ile İlgili Görüşleri.

Görüş	Sayı	%
Durum1* (n=491)		
<15	139	28.3
≥15	352	71.7
Ortalama (±ss)=19.4 (±12.7)		
Durum 2** (n=490)		
<10	151	30.8
≥10	339	69.2
Ortalama (±ss)=12.5 (±10.1)		

* Durum 1= Sigara içmeyen ikiz kız kardeşin öngörülen yaşam süresi - sigara içen ikiz kız kardeşin öngörülen yaşam süresi.

** Durum 2= Sigara içmeyen ikiz kız kardeşin öngörülen yaşam süresi - sigara içmeyip sigara içen kız kardeş ile yaşayan kız kardeşin öngörülen yaşam süresi.

Araştırmaya katılan sigara içmeyen öğrencilerin sigara dumanından pasif olarak etkilenenlerin yaşam süresini 10 yıl ve üzeri azaltacağını belirtenlerin sıklığı (%70.1), sigara içen öğrencilerin sigara dumanından pasif etkilenimin yaşam süresini 10 yıl ve üzeri azaltacağını belirtenlerin sıklığından (%33.3) daha fazladır. Bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır (p=0.010) (Tablo V).

Halen sigara içen 12 öğrenciden 11'i anketin "sigara içenlerde sigaranın yol açtığı riskle-

re ilişkin kişisel risk algılarının değerlendirilmesi" ile ilgili bölümünü cevaplandırmışlardır (%91.6). Sigara içen öğrencilerin %80.0'ından fazlası sigaranın neden olduğu "dişlerde sararma, ağızda hoş olmayan koku, öksürük ve hapsizmede artma, nefes darlığı, kronik bronşit ve ciltte kırıksıklık" gibi sağlık sorunlarının kendilerinde olabileceğini düşünmektedirler. Mide kanseri, mide ülseri ve inme gibi sağlık sorunlarının kendilerinde ortaya çıkma olasılığını ise sigaranın neden olduğu diğer sağlık sorunlarının kendilerinde ortaya çıkma olasılığından daha düşük görmektedirler. Sigara içen öğrencilerin %36.0'ı "inme, gırtlak kanseri, üreme fonksiyon bozuklukları (kısırlık, iktidarsızlık) ve ciltte kırıksıklık" gibi sağlık risklerinin kendilerinde ortaya çıkabileceği hakkında risk algısına sahip değildiler. Ankete katılan sigara içen öğrencilerin %27.3'ü sigaranın en çok bilinen riskleri arasında olan akciğer kanserinin kendilerinde ortaya çıkacağını düşünmemektedirler. Benzer olarak bu grubun %27.3'ü akciğer kanserinin kendilerinde ortaya çıkabileceği hakkında risk algısına sahip değildiler (Tablo VI).

TARTIŞMA

Ankara'da bir Anadolu Lisesi'nin Hazırlık, Lise 1, ve 2. sınıflarında okuyan öğrenciler arasında yapılan bu çalışmada öğrencilerin %92.2'si 15, 16 ve 17 yaş grubunda yer al-

Tablo V. Öğrencilerin Aktif Sigara İçicisi Kardeş ile Sigara Dumanından Pasif Olarak Etkilenen Kardeşin Yaşam Süreleri ile İlgili Görüşleri ve Sigara İçme Durumları Arasındaki İlişki (Haziran 2005).

	Durum 1 ^a (yıl)			Durum 2 ^b (yıl)		
	<15	≥15	Toplam	<10	≥10	Toplam
	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%) [*]	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%) [*]
Sigara içme durumu						
İçmiyor	131 (27.3)	348 (72.7)	479 (97.6)	143 (29.9)	335 (70.1)	478 (97.6)
İçiyor	8 (66.7)	4 (33.3)	12 (2.4)	8 (66.7)	4 (33.3)	12 (2.4)
Toplam	139 (28.3)	352 (71.7)	491 (100.0)	151 (30.8)	339 (69.2)	490 (100.0)

* Sütun yüzdesidir, diğerleri satır yüzdesidir.

^a Durum 1= Sigara içmeyen ikiz kız kardeşin öngörülen yaşam süresi - sigara içen ikiz kız kardeşin öngörülen yaşam süresi (Fisher'in kesin testi p=0.006).

^b Durum 2= Sigara içmeyen ikiz kız kardeşin öngörülen yaşam süresi - sigara içmeyip sigara içen kız kardeş ile yaşayan kız kardeşin öngörülen yaşam süresi (Fisher'in kesin testi p=0.010).

Tablo VI. Sigara içenlerde Sigaranın Yol Açtığı Risklere İlişkin Kişisel Risk Algılarının Değerlendirilmesi.

Sağlık sorunu	Hayır bende bu hastalığın olacağını düşünmüyorum		Evet bende bu hastalık olabilir. (sizin için böyle bir olasılık aşağıda yazılı olanlardan hangisi ile daha uyumlu?)										Fikrim yok/bilmiyorum	
	Süre belirtenler arasında													
	Sayı	%	A. Bir yıl içinde		B. Beş yıla kadar		C. 10 yıla kadar		D. 10 yıldan sonra		Toplam		Sayı	%
İnme (felç) (n=11)	5	45.5	–	–	–	–	1	9.1	1	9.1	2	18.2	4	36.4
Görme bozukluğu (n=11)	4	36.4	2	18.2	1	9.1	1	9.1	–	–	4	36.4	3	27.3
Dişlerde sararma(n=11)	2	18.2	4	36.4	5	45.5	–	–	–	–	9	81.8	–	–
Ağızda hoş olmayan koku (n=11)	2	18.2	6	54.5	1	9.1	2	18.2	–	–	9	81.8	–	–
Ağız kanseri (n=11)	4	36.4	–	–	–	–	1	9.1	3	27.3	4	36.4	3	27.3
Öksürük ve hışırtıda artma(n=11)	2	18.2	4	36.4	1	9.1	1	9.1	1	9.1	7	63.6	2	18.2
Nefes darlığı (n=11)	2	18.2	3	27.3	2	18.2	2	18.2	–	–	7	63.6	2	18.2
Gırtlak kanseri (n=11)	3	27.3	–	–	–	–	2	18.2	2	18.2	4	36.4	4	36.4
Akciğer kanseri (n=11)	3	27.3	–	–	–	–	2	18.2	3	27.3	5	45.5	3	27.3
Kalp krizi(n=11)	4	36.4	–	–	1	9.1	1	9.1	3	27.3	5	45.5	2	18.2
Mide ülseri (n=10)	5	50.0	1	10.0	–	–	1	10.0	1	10.0	3	27.3	2	20.0
Mide kanseri (n=10)	6	60.0	–	–	–	–	1	10.0	1	10.0	2	18.2	2	20.0
Kısırlık, iktidarsızlık (n=11)	4	36.4	–	–	–	–	1	9.1	2	18.2	3	27.3	4	36.4
Ciltte kırılganlık (n=11)	2	18.2	1	9.1	1	9.1	1	9.1	2	18.2	5	45.5	4	36.4

maktadır. Katılımcıların %2.4'ü (13 kişi) halen sigara içtiğini belirtmektedir. Sigara içme sıklığı daha önce yapılmış olan araştırmalarda daha yüksek bulunmuştur⁽⁷⁻⁹⁾. Bu araştırmanın veri toplanması aşamasında okulda öğretmenlerin ve idarecilerin bulunması, öğrencilerin sigara içme davranışları ile ilgili beklenen-

den daha az bir sıklığın nedeni olabilir.

Sigara içen öğrencilerin ortanca sigara içme süresi 24 aydır (Tablo II). Öğrencilerin yaşlarının ortancası ise 16'dır. Bu veri Türkiye'de ve gelişmekte olan diğer ülkelerde yaşları 18'den küçük olan kişiler arasında tütün içme alışkanlığı giderek arttığını destekleyen bir bil-

gi olarak kabul edilebilir. Bu nedenle sigara, adolesan çağda mücadele edilmesi gereken en ciddi sorunlardan biridir⁽¹⁰⁾.

Adolesanlardaki sigara içme davranışıyla ilgili risk algısı konulu yapılmış çalışmalarda sigaraya bağlı ortaya çıktığı iyi bilinen bazı hastalıkların, örneğin akciğer kanseri, oluşma riskini gerçekte olduğundan daha yüksek algıladıkları, ortaya çıkabilecek akciğer kanserine ve sigaraya bağlı oluşabilecek diğer ölümler, sigaraya bağlı beklenen yaşam süresinde kısalma gibi diğer bazı ciddi riskleri bilmedikleri ya da olduğundan daha az önemsediklerini ortaya koymuştur^(11,12). Ayrıca ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarıyla ilgili kişisel risk algılarının genel olarak kabul edilen risklerin ortaya çıkma olasılığıyla karşılaştırıldığında sigara içen bireyin kendisinde gördüğü riskin daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Jamieson ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada sigara içenlerin yalnızca %28.0'ı, içmeyenlerin ise %35.0'ı sigaranın yaşam boyu risklerini doğru olarak değerlendirmektedir. Aynı çalışmada sigara içenlerin %27.0'ı, içmeyenlerin %31.0'ı sigaranın yaşam süresi üzerindeki olumsuz etkisini gerçekte olduğundan daha yüksek görmüşlerdir⁽¹²⁾. Anadolu Lisesi'nde yapılan bu çalışmada ise halen sigara içen 12 öğrenciden 11'i anketin "sigara içenlerde sigaranın yol açtığı risklere ilişkin kişisel risk algılarının değerlendirilmesi" ile ilgili bölümünü cevaplandırmışlardır (%91.6). Sigara içen öğrencilerin %80.0'ından fazlası sigaranın neden olduğu "dişlerde sararma, ağızda hoş olmayan koku, öksürük ve hapsirmada artma, nefes darlığı, kronik bronşit ve ciltte kırısklık" gibi sağlık sorunlarının kendilerinde olabileceğini düşünmektedirler. Bunun nedeni bu sağlık risklerinin hem daha sık hem de daha kısa sürede ortaya çıkması olabilir. Ayrıca, bu çalışma kapsamında sorulmamış olmasına rağmen bu hastalıklarla ilgili öğrencilerin deneyimleri olmuş olabilir. Ancak sigara içen ve bu soruyu yanıtlayan öğrenciler mide kanseri, mide ülseri ve inme gibi sağlık sorunlarının kendilerinde ortaya çıkma olasılığını ise sigaranın neden olduğu diğer sağlık sorunlarının kendilerinde

ortaya çıkma olasılığından daha düşük görmektedirler. Ankete katılan sigara içen öğrencilerin %27.3'ü sigaranın en çok bilinen riskleri arasında olan akciğer kanserinin kendilerinde ortaya çıkacağını düşünmemektedirler. Benzer olarak bu grubun %27.3'ü akciğer kanserinin kendilerinde ortaya çıkabileceği hakkında risk algısına sahip değildirler (Tablo VI). Bu durum böyle ciddi riskler hakkında öğrencilerin risk algılarının daha düşük olmasından kaynaklanıyor olabilir. Konu ile ilgili yapılan başka çalışmaların sonuçları gençlerin sigaraya bağlı akciğer kanseri ortaya çıkma olasılığını olduğundan yüksek, bu hastalığın ölümcüllüğünü ise olduğundan daha az algıladıklarını ortaya koymaktadır. Sigara içen gençler genelde sigaranın yaşam süresini kısalttığını bilmekle beraber yaşam süresindeki kısalmanın kaç yıl olduğu konusunda net bir fikre sahip değildirler⁽¹²⁾.

Araştırmada öğrencilerin sigara içme davranışı ile ilgili risk algılarını daha iyi değerlendirebilmek için kurgulanan öyküde yer alan ikiz kız kardeşlerle ilgili sorulmuş olan soruların amacı aktif sigara içiciliği ve sigara dumanından pasif olarak etkilenmenin bir kişinin beklenen yaşam süresi üzerindeki etkisinin, sigara içen ve içmeyen öğrenciler tarafından nasıl değerlendirildiğini ve aradaki farkı ortaya koymak olmuştur. Sigara içen öğrenciler, sigara içme davranışının, kişinin beklenen yaşam süresi üzerindeki olumsuz etkisini, sigara içmeyenlere göre daha az algılamaktadırlar (Tablo III-V).

Sonuç olarak Hazırlık, Lise I, Lise II öğrencilerinin tütün ve tütün ürünlerini tüketim durumları ve sigara içme davranışı ile ilgili risk algılamaları" konulu yapılmış olan bu çalışmada sigara içen öğrencilerin risk algılarının sigara içmeyenlere göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Algı durumunu belirlemek için kurgulanmış olan öyküde daha ayrıntılı sorular sorulması verilen cevaplar karşılaştırılırken sigara içen ve içmeyenler arasındaki farkı daha kapsamlı biçimde yorumlanmasına yardımcı olabileceği düşünülmüştür. Bundan sonra yapılacak olan benzer çalışmalarda algı

durumunu belirlemek amacıyla sorulacak olan soruların daha ayrıntılı kurgulanması yararlı olabilir.

Geliş Tarihi : 04.07.2005

Yayına kabul tarihi : 09.08.2006

Yazışma adresi:

Doç.Dr. Dilek ASLAN

Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi,

Halk Sağlığı Anabilim Dalı,

06100 Sıhhiye, ANKARA

KAYNAKLAR

1. Örsel O. Dünyada kullanılan tütün ürünleri. www.toraks.org.tr (Erişim tarihi: 21 Haziran 2005).
2. Nakajima H. Message from the director-general of the World Health Organization for World No Tobacco Day 1997 WHO Tobacco Alert. *Internet addition-Advisory Kit*. 1996; 4: 50-51.
3. Warren CW, Riley L, Asma S, et al. Tobacco use by youth: a surveillance report from the Global Youth Tobacco Survey Project. *Bulletin of the World Health Organization* 2000; 78: 868-876.
4. Malone RE, Yeger V, Pearson C. Cigar risk perceptions in focus groups of urban African-American youth. *J Subst Abuse* 2001; 13: 549-561.
5. Langford IH, McDonald AL. Risk perception, health and environmental change: A multidimensional model, CSERGE Working Paper GEC 97-14.
6. McKoy SB, Gibbon FX, Reis TJ, et al. Perceptions of smoking risk as a function of smoking status. *Behav Med* 1992 Oct; 15: 469-488.
7. Bilir N, Doğan BG, Yıldız AN. Smoking behavior and attitudes-Ankara, Turkey. Hacettepe Public Health Foundation and International Development Research Center. Ankara; 1997.
8. Alikasifoglu M, Erginoz E, Ercan O, et al. Cigarette smoking among Turkish high school students (Letter to the Editor) *Journal of Adolescent Health* 2002; 307-308.
9. Emri S, Başoğlu A, Turnagöl H, et al. Epidemiology of smoking among Turkish adults: A national household survey, 2002. The Second International Symposium on Medical Geology, Nutrition, and Cancer. Abstract Book, March 31-April 03, 2003; 33-36.
10. Corrao MA, Guindon GE, Cokkinides V, et al. Building the evidence base for Global Tobacco Control. *Bulletin of the WHO* 2000; 78: 884-890.
11. Helman CG. Culture and pharmacology In: Helman CG (Ed.) *Culture, Health and Illness* (4th edition), London, 2001; 149-151.
12. Kathleen Hall Jamieson, Berenice Saxon, Study of teen risk perception of smoking, www.rwjf.org/reports/grr/037045.htm (Erişim tarihi: 22 Haziran 2005).